

EUSKALZALEEN-BILZARRA

1910^{eko} BIL-ALDIA

Hitzartu bezala, Euskalzaleen-Bilzarrak aurthengo bere bilaldia egin du Donibane-Lohitzunen, agorrillaren 25^{an}. Bilzar-Lagunak elkarganatu dire Hiriko-Etchean, *Nere Jaun Rousseu* hauzapezaz onhetsia zioten barnedegi nausirat. Bilkhurak irau du hamar orenetarik eguerdirat artean, *Nere Jaun Jean de Jaurgain* zelarik, urtheko bezala, bilkhurako *Buru-Lehen*.

Bilzar-Laguneri, jarri diren ordutik, Buru-Lehenak egin diote *ongi-ethorria*, esku zarta handiz hartu zaizkon hitz amulsuenetarik erranez.

Izendatu diozkate gero hogoi bat lagun, bilkhuran ezin aurkhitzeaz atsekabe dutela adiarazi dutenak, hetarik direla ohartzaraziz, *Nere Jaun Renaud d'Elissagaray*, Lesparreko, eta *Nere Jaun Leon Pradet-Balade*, Mauleko deputatuak; hetarik halaber Kontseilu-Jeneraleko gure bilzar-lagun, hek ere bere bilkhura egun bereko zutenak ; bai eta Jaun Aphez bilzar-lagun, urtheko bere erretretarat bil-araziak. Buru-lehenarekin batean, bilkhura guziak deithoratu du, gure Lagunen ezinbertzea, eta hitzartu, ethorkizuneko bilkhuretaketzat, goizagoko egun batez hautu egingen dela.

Hortarik lekhora, Buru-Lehenak, onez eta hoberenez aiphatzen dita, Jainkoak aurthen bereganat deithu dituen Bilzar-Lagun prezagarriak : *Ovide d'Arthez-Lassalle*, Prefeturako kontzeilari ondoa, *Jean-Pierre Elissague*, kalonje, 100 líbera hastetik emanez, Bilzarraren moldalzaile deithu nahi izatu zena, *Jean Hatan*, erretor ondo, Euskararentzat baizik ez zena bizi, *Amédée de Laborde-Noguès*, deputatu ondoa, eta *Charles Minjonnet*, Kontseilari-Jenerala.

Adiarazi du gero, Laguntasunerat sartzea galdetzen dutenak badirela, Jaun eta Jaun : Jean-Pierre-Michel Chimitz, semea, Joachim Diesse, Jean Duhart, Jean-Baptiste Estoueigt, Lucien Fortabat, Santiago Gelos, Edouard Gelos, Jean-Baptiste Heguy, erretora, Jean-Baptiste Marot, eta Iñazio Valdivielso, atsegin

handiz onhetsi direnak. *Nere Jaun Fortabat* nahi izatu da *Bilzarraren, moldatzaile* deithu, hastetik, behin bethikotz, 100 libe-rakoaren emaitza eginik. Esker onak bihurtzen diozkagu hemen, Laguntasunaren izenean, esku nasaieko eta euskalduntasun khartsuko Jaun horri.

Hastapen horietarik lekhora, Iskribari-Lehenak irakurri ditu eta bilkhuraz onhartzen ikhusi, iragan bil-aldiko chehetasunak batetik, eta halaber urtheko har-emanaren chehetasunak bertetik. Agertzen da eskuetan gelditzen dena badela 290 lib. eta 6 sos.

Hortarik harat, iskribari berak aiphatu du, jaz norbeitek Donaphaleoko Egunkariaren bidez galdeturik, Bilzar-Laguneri egin zitzaioten gomendio bat : zerik eta, biltzeko gintuzkela, zeinek gure tokietan, etche zahar, eliza-dorre eta hilherri batzutan aurkhi daitezken euskal-hizkuntza ohartgarriak, Gauza horri dohakonaz, nihondik deus ekhartzen ez ikusirik, Iskribariak bere aldetik, erakutsi ditu, *Boletin de la Real Academia* deritzaten hilabetekari batzu, eta erran, *Jaun Dodgson* angeles euskalzale batek hetan argitaratuak badirela, hizkuntza eta bertze aiphamen batzutarik, nahi dutenek irakur eta iskribuz ereman ere detzaketenak, oraitik izanen direlakotz Iskribari-lehenaren eskuetan, Bilzar-Paperekin egotekoak.

Hortarik harat, bertze gauza batez, hori baita, don Juan-Bau-tista Larreta-koaren asmutik, nork berak, ingurumeneko bilzar-lagunekin, hilabetetik hilabeterat egin detzakegulako bil-aldi hetaz, iskribariak aiphamen eginik, Jean Duhart eta Jean-Bap-tiste Estoueigt, bi bilzar-lagun berrik diote, ez dagozila bil-aldi hetarik ez egitekotan. Iskribariak dio hekiekin bat egiterat dagoela, eta bildu gogo duke ten aldietan, ingurumeneko bilzar-laguneri jakitate emanen zaiotela.

Irakurtu da gero, *Nere Jaun Guilbeau*, euskalzalek khartsu, *Bilzarrari* hastapena eta izena moldatu ziozkatenetarik baten guthun bat. Jaun horrek galdetzen du, eman dazkioten, *Euskara* eta *Euskal-ohikuntzak*, zerbeit ere gisaz lagundu zituzten gizon aiphagarriari, bere sor-lekuetan, behar diren hitzekin, orhoitzapen onezko marmol harri bana, hekien khar beraren herritarren baithan phitz-arazteko gai daitezken bezalakoak. Eta berak izen-datzen ditu, gizon aiphagarri hetarik zembeit. Hitz hoik atzartasun eta atsegin handiz adituak direla ikusiz, Buru-Lehenak galdetzen du, zeinek gure herriko eta ingurumeneko gizon handi zirenen ezagutzeaz eta bilkhurari ezagut-arazteaz egin dezagun,

Euskalzaileen Bilzarra

Bilkhurak ikusteko, zein lehenik eta zein gero, batzu berteren ondotik, marmolaz dohatuko diren. Oraiko huntan, lau Mauletar izendatzen ditu, Jaun eta Jaun : *doctor Sauzède, Arien de Souhy, Charles Dihigo* eta *Eugène Sallaberry*, Mauleko marmol-harri eginak direnen, ospatsuki bere tokietan emateaz egiteko, *Arnaud Oihenart-ekoaren* eta bi ansia *Bela-ko, Jacques-en* eta *Zalduna-ren* goresmenetan.

Ordu hartan agertu zaizko Bilkhurari, *Jaun aphez Althabe*, Urdiñarbeko erretor ohiak, berrogoi bat urthez bildurikako, hel-arazi dauzkigun hiruzpalaur eburn euskal-hitz garbi, arrotzu edo arrotzen hasi, ez hargatik guziak ezagutzen ez direnak. Burulehenak goستن du Jaun aphez horren *Euskalduntasuna*, eta erraten, hitz horiek izanen direla, don Maria-Ressurreccion Azkue-koaren *Hiztegi* berriko hitzen parrerat ezarriak, eta hitz horietarik *Hiztegi* hartan ez dituzkegunak, artha handiz altchatuak eta *don Julio Urquijo-koaren* Hilabetekarian argitaratuak. Bilkhura guziak bere aldetik handizki miretsi do *Jaun aphez Althabe*, gure Bilzar-Lagunaren *Euskalduntasuna*.

Guziaren buru, irakurri da, *Ansia-fraide Juvenal* Hazparneko Eskola Giristinoaren buruzagiak Bilkhurari hel-arazi dioen guthun bat, galdetzen duena, bilkhurako eraskuntzak, direnak diren, hitzez hitz, izan daitezen bilkhurako chehetasunekin, bilzar-lagunetarat hel-araziak, dioelarik gauza hori, *Euskararen alde*, ez daitekela balios baizik izan : nahikunde, bilkhurari arras ongizaioena. Bainan, Buru-Lehenak ihardesten du, erranez, gauza hori egin ere badaitekela, eta eginen ere dela, baldinetariak *don Julio Urquijo-koak*, bere hilabetekarian, chehetasun eta eraskuntzak behin beretzat molda-arazten baditu, gauzak behin moldatuak izateaz geroz, nahi den bezambat aldiz guti gostatik atheratzen baitire. Horra zergatik, Bilzar-Lagunen lerroa, dio Buru-Lehen berak, ez den izanen urthe guziz chehetasunen ondotik ezarria. Anaia-fraide beraren guthunak galdeturik, izan daitezen gure Erregelamenduko hitz berezienak bederen, urthe guziz, bilkurako chehetasunekin argitaratiak, Buru-Lehenak dio, ez direla Erregelamenduko puntu berezien batzu, hastapeneko bere urhats berean atchiki ahal izatu; behar dela beraz, guzien erranetik, *erreberritu Erregelamendua*; eta ez dugula han artean, zeren argitara detzagun, alchikitzen ez ditugun urhatsak.

Argitasun horietarik lekhora, *jaun aphez Landerreche*, bilzar-iskribariak adiarazi du eraskuntza bat, lehengo bere errankizun

batzu berrituz, eta hekieri aiphamen berri zembait eratchikiz : erakusteko, haren arabera zer egiteko den Euskarari *iraupen*, bai eta *hedamen eta edertasun* ere emateko. Bilkhurak behin baino gehiagotan erakutsi du aiphamen hek guziak onhartzen zituela.

Chutitu gabetarik, Bilkhurak egiten du urtheko Bilzar-Buru-zagien izendatzea, eta erasaten dire, guzien nahitik, Jaun eta Jaun :

Jean de Jourgain	Buru-Lehen,
Don Jose Eizaguirre.	} Buru bigarren,
Théophile Barran.	
Pierre Chimitz.	} Buru direnekin jartzaile,
don Ramon Ferrer Galdiano. }	
Martin Landerreche.	iskribari-lehen,
Jean de Souhy.	iskribari-lagun,
Amarant de Souhy	har-emanen buru.

Ordu berean, dagoen urthekotz, guzien nahitik hitzartzen da, gu ere, lau Probintzietako euskalzaleekin, egunaren jakitatea ematen darokutelarik, hek hitzartu duketen tokirat bilduko gara.

Chutitu direnean Lagunak, han ziren *Jaun Joseph-Alex. Lacoste* eta *don Juan-Bautista Larreta-koa*, tresna hautukoekin, Hiriko-Etchearen sarkhuran. Biek aldizkatuz bilzar-lagunen moldeak atheratzen dituzte.

Eguerdi eta erditan, berrogoi bat Lagun, Sal.-Erosiko ostalerian (Hôtel du Commece), jartzen gare. Jan-edan eder eta nasai baten ondotik, *Nere Jaun Charles Colin* eta *Nere Jaun Etienne Decrept*, buru zirelarik, *Maitena* aiphagarri eta aiphatuaren kanta-aire eta hitz ukigarrietarik, *don Isaac Lopez de Mendizabal* musikariak eta *don Jose Eizaguirre* kantariak adi-arazten dituzte. Ordu hartan, han ziren erne buruak eta sutan bihotzak; han ihurtzuriaren pare guzien bozkariozko oiuhu eta esku-zartak. Ezagun zen Bilzar-Lagunek goretsi nahi zituztela *Maitena-ren* hitz eta aireen moldatzaileak, Euskarari enlaten hasia dioten eta gerorat ere eman gaogo dioten distiraduraz.

Bizi bedi Euskara!
 Bizi bedi Euskal-Herria!
 Bizi beitez Euskalzaleak!

APHEZ MARTIN LANDERRECHE,
 Bilzar-Iskribaria.

Donibane-Lohitzunen,
 Buruillaren lehenean.
 1910 garrenean.

BIBLIOGRAFIA

H. SCHUCHARDT. — *Sachwortgeschichtliches über den Dreschflegel* (Sonderabd. ans der Zeitsch. f. roman. Philol., 1910, pp. 257-294).

Il ne saurait être question de résumer ici cette longue et attachante étude. Nous nous bornons à donner un rapide aperçu des matières traitées dans l'Appendice. — M. Schuchardt, après avoir décrit le fléau, présente une liste des principaux termes dont se servent les Basques pour le désigner. Il y a 1° les mots du type *trailū*, *traillu*, *traillu*, *treillu*, *trailu*, *trnailu*, *traaū*, *trellu*, *trailluak*, *taraailuak*, *trabailuak*, *tripailūak*, *trimaillu*, etc. Ils sont tous d'origine romane : esp. *trillo* (cf. *trabajo*, fr. mérid. *trabalh*, *tribulum, *tripalium). Nous avons en second lieu le groupe *irabiur*, *irabirur*, *irabur*, *idabur*, *idaur*. M. Sch. voit dans ces vocables une analogie sémantique avec l'ital. *co(r)regiato*. Et cette analogie est une véritable parenté avec les mots du 3° groupe *korreiak*, *korrerak*, *korreak*, etc. En quatrième lieu, nous trouvons la série *kardaili*, *kardailu*, *khardailu*, *kardailuac*, *khardailuak*, *ardailujak*, et ici nous avons affaire à des transformations de *trailu* avec immixtion de *kardatu*. La cinquième série est formée de *adrailu*, *adailu*, *adarailuac*. D'après M. Sch., ces formes sont le résultat d'une confusion de *trailu* et de l'espagnol *ladrillo*. Quant à *palērunk*, *palēriak* communiqué par M. Darricarrère, M. Sch. se demande si ce ne serait pas le béarn. *pagère* « rayonneur ». — Pour la désignation spéciale du manche, on a *irabur-esku*, *idaurresku*, *idaur-kerten*, *trellu-zigor*. *Aizebilo*, qui semble inexactement traduit par M. de Azkue, M. Sch. tend à le considérer comme le produit d'une étymologie populaire : les Basques auraient ainsi déformé l'espagnol *aspilla. Pour le manche il, y a aussi *eskuleku* et *gider*.

Souhaitons que M. Schuchardt continue à publier des travaux de ce genre : lui seul est actuellement capable de voir clair dans le chaos romano-basque, dont il a déjà si brillamment exploré tant de recoins.

Georges LACOMBE.

JEAN DE JAURGAIN. — *Troisvilles, d'Artagnan et les Trois Mousquetaires. Études biographiques et héraldiques. Nouvelle édition, augmentée et entièrement refondue.* Paris, Champion, 1910, in-16 double écu de VIII-275 pages.

Quelle est la valeur historique des *Mémoires de M. d'Artagnan* et des *Mémoires de M. L. C. D. R.*, de Courtilz de Sandras, à qui Dumas père emprunta les types, grâce à lui légendaires, des *Trois Mousquetaires* et du *Vicomte de Bragelonne*? La question, depuis longtemps posée, a été récemment étudiée. Elle méritait de l'être; elle mériterait de l'être encore de plus près. M. de Jourgain l'a le premier abordée, en 1883-1884, dans la *Revue du Béarn, Navarre et Lannes*, où il fit revivre, d'après les documents, les figures authentiques de ces illustres cadets de Béarn, de Gascogne et de Soule, idéalisées et déformées par l'imagination des deux romanciers. Dans le volume qu'il vient de faire paraître, il a repris ces études, les a refondues, augmentées; et de ses patientes recherches généalogiques il a tiré des conclusions neuves pour l'histoire de la société française et en particulier de la noblesse sous l'ancien régime.

Le livre s'ouvre par une étude sur l'origine et la composition des deux compagnies de mousquetaires, les *noirs* et les *gris*, complétée en appendice par une liste de leurs capitaines et des gentilshommes béarnais et basques qui servirent sous eux de 1624 à 1776. Puis, voici les plus grands, ceux que la légende a consacrés. M. de J. a découvert et démêlé les fibres nombreuses qui les rattachent au sol de leur petite patrie. C'est *Treville*, de son vrai nom Jean-Arnaud, *alias* Armand-Jean du Peyrer, né à Oloron en 1598, donc Béarnais de naissance, devenu Basque d'adoption par l'acquisition que fit son père, en 1607, du domaine del Troisvilles, en Soule, dont Anne d'Autriche le fit comte en octobre 1643. C'est *d'Artagnan*, Charles de Batz-Castelmore, né vers 1623 à Lupiac, dans le comté de Fezensac, donc Gascon. Ce

sont les trois Béarnais *Aramis, Athos et Porthos* : Henri d'Aramitz, écuyer, abbé laïque d'Aramitz, en la vallée de Baretous; Armand de Sillègue, seigneur d'Athos, près Sauveterre; Isaac de Portau, natif de Pau. C'est le *Baisemaux* du *Vicomte de Bragelonne*, qui s'appelait François de Montlezun, seigneur de Besmaux, petite terre voisine de Pavie, en Gascogne. C'est Isaac et Jean-Charles de Baas, deux héros de la Fronde, originaires de Nay. Sans pitié pour les erreurs complaisantes des généalogistes, qui attribuent à ces personnages d'illustres origines, M. de J. démontre que Troisvilles était le fils d'un bourgeois et marchand d'Oloron, le descendant de braves roturiers qui exercèrent sans doute pendant plusieurs générations la profession de maçon ou d'architecte (*peyrer*, en béarnais, d'où leur nom); que d'Artagnan, de même, avait pour ancêtre un Arnaud de Batz, bourgeois et marchand de Lupiac; que le père de Porthos était secrétaire du roi et notaire général de Béarn, huguenot comme le grand-père d'Aramis; que les Baas étaient aussi protestants d'origine et fils d'un simple praticien; que les barons de Boeil et de Coarrazze, seigneurs de Clarac, Bordes, Angaïs, Baudreix et autres lieux, alliés aux familles de Gassion, d'Esquille, de Bésiade d'Avaray, d'Armendarits d'Arbérats, de Navailles-Angaïs, de Peyré-Saint-Abit, de Saget, d'Hugues de Cesselès, etc.. étaient la postérité d'un modeste cordonnier de Nay. Et de ces preuves se dégage fortement l'idée que la noblesse sous l'ancien régime ne fut point une caste fermée, mais qu'elle se recrutait dans la bourgeoisie et dans le peuple.

L'ascension sociale de ces personnages n'est pas moins suggestive. Ce sont tous des soldats de fortune, qui partent pour Paris en fort mince équipage et conquièrent, à la pointe de leur épée, titres, honneurs, charges et pensions: tous ambitieux, intrigants et rapaces. La destinée de Troisvilles est, à cet égard, caractéristique. Ce simple cadet gentilhomme au régiment des gardes devient capitaine lieutenant des mousquetaires, charge qui représentait un revenu annuel de 16.800 livres, maréchal de camp, favori de Louis XIII. Il se sent de taille à lutter avec Richelieu : il succombe. Rentré en grâce à la mort du cardinal, il soutient contre Mazarin une guerre sourde, perd sa place qui est donnée à Philippe Mancini, mais se fait largement payer sa retraite. Revenu en Soule, il y fait bâtir, sur les plans de Mansart, un élégant château et, obsédé par l'ambition de jouer dans son pays un grand rôle, il y bataille contre les États de Soule

et le comte de Toulougeon, lieutenant du roi. M. de J. a conté en détail cette guerre judiciaire, qui dégénéra un moment en guerre véritable, car elle aboutit au soulèvement de 1661. La révolte des Souletins, conduits par Bernard de Goyhénèche, dit Matalas, le curé de Moncayolle, fut la première en date de ces émeutes provinciales qui troublèrent le règne de Louis XIV. Elle n'est pas signalée dans les histoires générales : il faut savoir gré à M. de J. d'avoir saisi l'occasion de la mettre en relief. Troisvilles eut deux fils : il fit de l'aîné un abbé commendataire de Montier-en-Der; le cadet, Joseph-Henri, le familier d'Henriette d'Angleterre et de la duchesse de Longueville, l'ami de Bossuet, de Nicole, d'Arnauld, de Mme de Sévigné, de Boileau, de Rancé, fut un humaniste distingué et un Port-Royaliste fervent. M. de J. publie son testament; je regrette un peu qu'il n'ait pas cru devoir, même, après Saint-Simon et Sainte-Beuve, insister davantage sur cette originale figure. Le fils du tumultueux capitaine de mousquetaires devenant ascète, puis bel esprit épicurien et finissant en misanthrope, voilà un de ces « retours » de l'histoire qui méritent de retenir l'attention ¹.

PAUL COURTEAULT

Fa. JOSÉ MARÍA DE ELIZONDO, menor capuchino. — *La leyenda de San Francisco, según la versión catalana del « Flos Sanctorum »*. Fragmentos y notas, seguidos de unas copias de Fr. Ambrosio Montesino en honra de San Francisco. — Un folleto de 28 11 y 43 paginas. — Barcelona, Fidel Giro, Impresor; Valencia, 233. 1910.

Es t n admirable la figura del Serafin de Asís y tan profundo su influjo sobre la enmienda de las costumbres y el florecimiento del arte cristiano, que no ha de causarnos maravilla verla estudiada de continuo, por escritores naturales de diversas naciones, ortodoxos, heterodoxos y libre-pensadores. La literatura franciscana, no cesa de enriquecerse con nuevas obras que ponen de bulto la importancia del humilde *Poverello*, cuyos resplandores

---

1. P. 53, *Cantaring* est, je pense, une mauvaise lecture pour *Contariny*. — P. 79, ligne 8, lire : gui, au lieu de : qu'il. — P. 182, ligne 16, lire : 1605, au lieu de : 1505. — P. 194, ligne 4, lire : *La Bass e*. au lieu de : *La Basée*. — P. 193, ligne 25, lire : *Saint Ghislain*. au lieu de : *Saint Guillain*. — P. 201, ligne 1 et p. 202, ligne 7, lire : *Susmion*, au lieu de : *Susmion*.

iluminan los siglos mas interesantes de la maravillosa y calumniada Edad-Media, y vuelven á reanimarse, apénas el movimiento romántico, reanuda la tradición interrumpida por el renacimiento del espíritu clásico y pagano.

Bajo la modesta denominación de « Fragmentos y Notas » un estudioso y benemérito capuchino navarro, acaba de aportarnos un curioso documento franciscano, que es una revelación de las singulares dotes que al jóven escritor adornan, las cuales aplaudiremos de nuevo en una obra de mayores alientos, cuando de á la estampa la compilación del siglo xv, *Floreto de San Francisco*, por él anunciada.

El P. Elizondo conoce las exigencias de la crítica moderna, y se atempera á ellas, cual si en vez de claustros conventuales, hubiese pisado las aulas de las Escuelas más refractarias á cierto imaginario criterio monacal, compuesto de rutina, credulidad y apocamiento. El texto catalán de la leyenda ocupa ménos de seis paginas (lleva varias anotaciones al pié), de la 7^a á la 12^a, y las restantes contienen las notas del docto editor. Versan sobre « Lo Libre de las Revelations de Santa Angela de Fulgino »; la « Legenda Sanctorum » de Voragine; ¿Voragine es autor de la « leyenda » de San Francisco en aquella contenida?; Fuentes de ésta « Leyenda »; Manuscritos de la versión catalana del « Flos Sanctorum »; Impresos; Método seguido en la edición de los textos, abreviaturas etc.: puntos que el capuchino navarro dilucida, al tanto de las menudencias de ediciones, textos inéditos y publicados, fechas, variantes y caudal bibliográfico en diversos idiomas, con erudición copiosa, maciza y firme.

Citaré, por vía de ejemplo, un caso. Teodoro de Wysewa, vertió al francés la obra del poeta dinamarqués Johannes Jorgensen acerca de San Francisco. Y en la *Introducción* el traductor corrige al autor que atribuye á Voragine la leyenda de San Francisco; ya en su traducción francesa de la *Légende dorée* latina, había dicho Wysewa : « la rivalidad de las órdenes dominica y franciscana habrá, evidentemente, disuadido al venerable hermano Predicador (Jacobo de Voragine) de dar cabida en su Leyenda al pobre de Asís. » Aserto que el P. Elizondo rebate, trayendo á cuento los nombres de Bartolomé de Trento, Vicente de Beauvais, Pedro Cala y San Antonino, Predicadores todos ellos, que escribieron de San Francisco.

Cierto es que reinó, durante algunos siglos, algún espíritu de emulación, entre mendicantes y predicadores. Mas ni aun en las

ráfagas más vivas de la discrepancia? se obscureció la concordancia moral é intelectual de ambas religiones. No en vano sus dos fundadores se habían abrazado fraternalmente en el átrio de San Pedro, al salir de una audiencia pontificia. Y es muy de notar, que si bien la inspiración de naturaleza y verdad que va á reanimar, transformar y desarrollar á todas las artes, es cosa esencialmente franciscana, amenudo la intervención técnica de los dominicos le presta la expresión más saliente y completa, diganlo, sino, los dos dominico?, Fra Guglielmo (siglo XIII), los bajo-relieves del Arca de Bolonia y Fra Angelico (siglo XV), en los cuadros de Florencia que revelaron el alma de San Francisco en la escultura y la pintura ¹.

El folleto del P. Elizondo está elegante y pulcramente impreso. Le adornan la reproducción de una tabla de Borrásá (siglo XV) « San Francisco y sus tres Ordenes » y tres facsímiles de sellos céreos de los Freires Menores de Pamplona y Estella, sacados éstos de la rica colección que con paciencia benedictina dibujó y reunió D. Juan Iturralde y Suit, á cuya buena memoria de artista, sabio y caballero católico, dedica el P. Elizondo un tierno recuerdo.

Bulletin de l'Union Historique et Archéologique du Sud-Ouest.
Bordeaux, Feret et Fils, 15, Cours de l'Intendance.

Por falta material de tiempo no he dado cuenta hasta ahora de la aparición de esta revista bibliográfica de historia regional. Ha publicado ya cinco entregas y está llamada á prestar eficaz auxilio á los estudiosos, ya que señala, bajo diferentes epígrafes, cuantos trabajos de alguna importancia aparecen en la mencionada región de Francia.

En la sección *Langues et Littératures du Sud-Ouest* se citan con frecuencia artículos y estudios relativos al vascuence.

Recomendamos á nuestros lectores el nuevo *Bulletin*, cuya suscripción anual cuesta solamente 3 francos.

J. de U.

---

1. Georges Lafenestre. « Saint François d'Assise et l'art italien. » *Rev des Deux Mondes*. 15 août de 1910, pág 890 y 891.

Kristabaren ikasbidea, Klaudio Fleuri abade jaunak argitarata atera zuanetik Ubillos-ko Fray Juan Antoniok euskeraraitzulia-Moldadi berria. Tolosan, Franzizko Mugeza-ren moldakintzan, 1909).

Trátase de una reimpresión del libro que Ubillos publicó en Tolosa en 1785 con el título : *Christau Doctriñ Berri-Ecarlea Christauari dagozcan Eguia sinis-bearren — berria dacarrena.*

La nueva edición no es, sin embargo, idéntica á la primera. Se ha adoptado en ella un sistema ortográfico moderno y se han introducido no pocas modificaciones en el texto original.

J. DE U.

Ernani'ar ospetsuak. Iturriaga, Kardaberaz, Urbieta, Mujikako Gregorio' k idatzitako idaztia.

Beste liburutšo berri bat argitaratu du Mujika jaunak. Liburutšo onetan, Iturriaga, Kardaberaz ta Urbieta'ren bizialdiak argi agertzen dira. Au eta emen bildulako berriak elkatuaz, ernaniar ospetsu aiek nortzuek ziran, nolakoak ziran eta zer egiten zuten egoki azaltzen dute orain argilaralutako orri oek.

Baina ezta au liburu onen atal ederrena; gauza ederragoa, ta pozgarriagoa badu guretzat : Iturriaga'ren idatz-lanak dirala ta eztirala Mujika jaunak esaten duana. Euskera baserritarren izkera bastoa dala diotenak, euskeraz gauza sakon eta gogapen ederrik esan ezin litekeala esaten dutenak, irakurri bezate liburu au. Euskerazko ta erderazko idatz-lanak euskeraz aztertzeok lana, gutšitan artu dute benatan euskaldunak. Etšegarai jaunak azertu zituan *Bilintšen* neurtitzak ezin-ta-obeto; orduezkeroztik, gai ortan išillik zeuden idazleak. Mujika. jaunak dakar gaur beste alako bat, ta gure tšalo beroenak eztiozkagu ukatuko, ondo irabazi ditu *-ta*. Iturriaga'ren ipuiak ez dute Mujika'rentzat alde illunik, ondo ikusten eztanik. Eta berau ondo ta ederki ikusitako guztia, argi, gozo ta errezkí esaten digu, itzak biurritu gabe, legun.

Euskerazko liburuak zallak eta astunak eta gatz-gabeat diralako irakurtzen eztituztela diotenak, irakurri bezate liburutšo au. Orain arre agertu direanen artean, errezenetakoa, ta garbienetakoa ta atšeginenetakoa da au.

Ori bezelako asko egiteko osasuna ta astia opa diozkagu gure lagunari.

A. M.

Pierre Lhande, S. J. — L'Emigration Basque. Paris, Nouvelle Librairie Nationale. 1910.

Aste batzuek dirala, eskuratu zitzaigun liburu au, ta berea-lase artu genduan zabalkiro itzegiteko asmoa. Etšegarai'ko Karmelo jaunak du bere gain, liburu onezaz uste duana esateko lana. Lanpetua dabil ordea egun oetan. Ala bada, datorren zenbakirako utzi bear degu Pierre Lhande'ren lanaz zer-edo-zer esatea. Baña Lhande jaunari eskerrak ematea ez da ordu-rako geldituko : oraintše ematen dizkiogu egi-egiaz.

A. M.

N O T A

A ruego del S. Fernández y González publicamos las siguientes líneas :

« En el Congreso de Orientalistas celebrado en Hamburgo en 1902 el Dr. Francisco Fernández y González, Académico de la Española de la Historia y de San Fernando, Gran Cruz de Alfonso XII, exconsejero, ex-rector y ex-senador dijo que la expresión *eskarrikasko* ó *eskerrikasko* era una aglutinación de palabras caldeas *eskarrik* ó *eskerrik* « gracias » y *asko* « muchas ». Por errata de imprenta el Boletín del Congreso dijo *eskarricafko* equivocación copiada por *La Revista Contemporánea*. El caldeísmo del término *eskarrikasko* ó *eskerrikasko* puede verse en el *Diccionario Vasco-Caldaico-Castellano* del Dr. Juan Fernández Amador de los Ríos hijo del Dr. Francisco Fernández y González.

ERRATA

P. 576, l. 30, dice *sugieren*; léase *sugiere*.
